

З. В. Охріменко,
м. Київ

ОСОБЛИВОСТІ ВЗАЄМОДІЇ УЧАСНИКІВ ПРОФЕСІЙНОГО САМОВИЗНАЧЕННЯ В УМОВАХ ПРОФЕСІЙНОГО КОНСУЛЬТУВАННЯ

В статті зазначено, що школа має створити умови для максимального розкриття майбутнього професійного потенціалу старшокласників. На думку автора, важливою в цьому сенсі є організація профорієнтаційної взаємодії всіх учасників професійного самовизначення старшокласників у процесі професійного консультування.

Ключові слова: професійна консультація, професійне самовизначення, профорієнтація.

Проблема професійного самовизначення старшокласників є завжди актуальною, адже на професійне самовизначення впливає багато факторів, у тому числі і соціально-економічних та політичних. Сучасна Україна переживає багато динамічних суспільних процесів. Інтеграційні процеси, що розпочалися в Україні, вимагають нових підходів до системи шкільної професійної орієнтації. На цьому шляху здійснюється багато позитивних кроків, одним із яких є профілізація школи. Водночас залишається відкритим питання ефективної взаємодії всіх учасників професійного самовизначення, а саме: батьків, вчителів, профорієнтологів, учнів, роботодавців. Розходження “можу”, “хочу”, “потрібно” є доволі типовою для сучасного учня профорієнтаційною ситуацією, на яку часто ані вчителі, ані батьки не звертають уваги. Учень при цьому перебуває в полоні професійних ілюзій або стає об’єктом професійного самовизначення, що в майбутньому буде вимагати як великих особистих зусиль, так і зусиль держави для професійної переорієнтації. Але найгіршим варіантом розвитку цієї ситуації може стати відсутність любові, інтересу до власної професійної діяльності, пасивність у ній. Адже відомо, що професійна діяльність „по душі” дає можливість людині отримати максимальне задоволення від життя, розкрити свій потенціал, стати суб’єктом власного життєвого шляху.

Численні дослідження науковців свідчать, що найбільший безпосередній вплив на професійне самовизначення старшокласників мають їхні батьки. Справді, підтримка та допомога з боку значущих дорослих є вагомим внеском у профорієнтаційному супроводі професійного самовизначення учнів. Але це стосується лише тих ситуацій, коли дорослі мають власний позитивний досвід професійного самовизначення, пройшли певний професійний шлях, мають уявлення про особливості побудови кар’єри, успіхи та невдачі у професійній діяльності. Однак реальність полягає в тому, що часто батьки не задоволені власною професійною діяльністю, відчувають розчарування в ній, мають низьку профорієнтаційну культуру. У такому разі виникає питання: “Чи зможуть ці батьки надати адекватну допомогу власній дитині у її професійному становленні”? Найімовірніше, вони будуть намагатися компенсувати власні нереалізовані професійні мрії, власні бажання. При цьому батьки практично не усвідомлюють силу свого профорієнтаційного впливу на дитину, вони мало підготовлені до такої відповідальності.

Виходячи з цього, необхідною є допомога не лише старшокласникам у професійному самовизначенні, а й взаємодія сім’ї та школи у процесі

професійної орієнтації учнів. Сім'я має забезпечити умови, вважає Т. Кравченко, які стимулювали б зростання дитини, внаслідок якого вона могла б самостійно взяти на себе відповідальність за той чи інший професійний вибір. Для цього батьки мають володіти відповідною педагогічною готовністю, під якою розуміється особистісне інтегративне утворення, яке охоплює сукупність знань про сучасний світ професій, інтереси, нахили, індивідуальні особливості дитини, пов'язані з її професійним майбутнім, прагненням до підтримки усвідомленого формування нею свого професійного "Я", уміння здійснювати таку підтримку. Як зазначає І. Бех, надзвичайно важливим завданням педагогів є педагогізація сім'ї, оволодіння батьками знаннями і вміннями вихователя, педагогічною майстерністю. Сім'я і школа, продовжує вчений, – ті два суспільних інститути, без спільних дій яких процес виховання підростаючої особистості істотно ускладнюється. В. Постовий зазначає, що професійне самовизначення неодмінно потрібно розглядати у тісному зв'язку батьківсько-дитячих взаємин, як таких, що впливають на соціальну позицію юнаків і дівчат, зорієнтовану на здобуття статусу самостійної людини. Зважаючи на це, доцільно глибше вивчати можливості сім'ї, сприяти об'єднанню батьків у колектив. Зміст роботи з батьками полягає в ознайомленні їх зі світом сучасних професій, регіональною зайнятістю фахівців на ринку праці, усвідомленні ними власної ролі у професійному становленні дитини. Батьки і діти мають на рівному спілкуватися щодо майбутньої професії старшокласника, дослухатися до його думок без критики та оцінок. Важливим є звернення батьків до власного процесу професійного самовизначення, аналізування власного досвіду. Батьки повинні розуміти, що їхня роль у професійному самовизначенні старшокласника має полягати лише у порадах, емоційній та моральній підтримці.

Сучасні дослідники наголошують на тому, що профорієнтаційна робота з молоддю має розглядатися не лише як підготовка до професійного самовизначення, а й як система виявлення особистих характеристик професійного самовизначення учня і допомоги йому у найбільш сприятливому втіленні цих характеристик в процесі професійного становлення. Як зазначає Г. Балл, суспільство має сприяти пошуковій діяльності особистості, а не обмежувати її. Отже, структура, зміст, методи професійної орієнтації покликані сприяти узгодженню потреб особистості з вимогами суспільства. Саме система шкільної професійної консультації забезпечує найбільш сприятливі умови для створення профорієнтаційного середовища для організації творчої взаємодії профорієнтолога і клієнтів. Консультативний підхід має на меті допомогу людині у розвитку її здатності самостійно вирішувати власні проблеми, що актуалізуються у зв'язку з професійним самовизначенням. Такій підхід ґрунтується на особистісному зростанні клієнта. Крім цього, основною метою професійного консультування є психолого-педагогічне вивчення особистості для надання їй допомоги в професійному самовизначенні, плануванні професійної кар'єри, а також подоланні можливих перешкод в професійному становленні.

Залучення батьків до методологічно обґрунтованого процесу професійного самовизначення учнів у процесі спільно проведеного професійного консультування допоможе батькам глибше зрозуміти індивідуальні особливості

їхньої дитини. Крім цього, взаємодія профорієнтолога, старшокласника та батьків дасть можливість активізувати батьків як суб'єктів, що є носіями професійної ідентичності, певних ідеалів, сприятиме набуттю позитивного досвіду спільного вирішення проблемних питань між батьками та їхніми дітьми.

Також, на нашу думку, важливим є долучення до процесу професійного самовизначення старшокласників небайдужих дорослих, що традиційно не беруть участі у цьому процесі. Йдеться про роботодавців, які є замовниками на ринку праці, але при цьому не мають можливості безпосереднього впливу на процес професійного самовизначення, який, по суті, є найпершим етапом у професійному становленні особистості. Як правило, вимоги роботодавців не враховуються в процесі професійного самовизначення учнів самими учнями, їхніми батьками, а також профорієнтологами. Увага молоді зосереджена переважно на отриманні певного рівня освіти. А для роботодавців найважливішими є особисті та професійні якості майбутнього робітника. Саме це розходження пріоритетів часто є причиною професійних розчарувань та пошуків, коли людина, маючи дві, а то і три вищих освіти, поповнює армію безробітних.

Цікавим з приводу процесу взаємодії учнів, батьків, профорієнтологів та роботодавців є досвід профорієнтаційній роботі шкіл Німеччини. Практичні заняття на підприємстві є обов'язковими для учнів і тривають від одного до трьох тижнів. При цьому учні відвідують виробничі та комерційні підприємства і працюють під керівництвом закріпленого за учнем вчителя-наставника від підприємства. Співпраця з підприємствами не обмежується лише виробничою практикою. Роботодавці беруть активну участь в організації профорієнтаційної роботи, організовуючи екскурсії на виробництво, зустрічі з робітниками, участь учнів у проектах. При цьому теоретична і практична професійна підготовка може проводитися в школі або професійно-інформаційних центрах представниками підприємств.

Отже, профорієнтаційний супровід старшокласників має враховувати сучасні вимоги професійного середовища. На нашу думку, важливою є організація профорієнтаційної взаємодії всіх учасників професійного самовизначення старшокласників. Провідна роль щодо організації та впровадження профорієнтаційної роботи серед учнів належить школі. Саме тому школа має створити умови для реалістичного професійного самовизначення старшокласників. Виходячи з того, що профорієнтаційне консультування є найбільш індивідуалізованою формою профорієнтаційної роботи, що покликана максимально врахувати профорієнтаційну ситуацію клієнта і мобілізувати всіх учасників профорієнтаційного процесу на взаємодію, зняття суперечностей, узгодження “можу”, “хочу”, “потрібно” з боку старшокласника, на нашу думку, саме його можливості потрібно використовувати у взаємодії всіх учасників професійного самовизначення.

Література

1. Бех І. Д. Особистість в духовному розвитку : навч. посібник / І. Д. Бех. – К. : Академвидав, 2012. – 256 с.
2. Вітковська О. В. Професійне самовизначення особистості і практичні аспекти професійної консультації : монографія / О. В. Вітковська. – К. : Наук. світ, 2001. – 91 с.